

Linda boek iets toont, dan is het wel dat geloof niet noodzakelijkerwijs wijkt voor ratio. Zie bijvoorbeeld <http://home.nordnet.fr/~jacfermaut/oeralindaboekpres.html> (5 februari 2007). Het Oera Linda boek zal ook na Jensma nog geloofd worden.

Lex Heerma van Voss

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam

E.P.H. Cordfunke en H. Sarfatij (eds.), *Van Solidus tot Euro. Geld in Nederland in economisch-historisch en politiek perspectief* (Hilversum: Verloren, 2004) 176 p., ISBN 9065508295

Naar aanleiding van de invoering van de euro op 1 januari 2002 organiseerde de Stichting Archeologie en Historie SCHI samen met Het Koninklijk Penningkabinet te Leiden (thans opgegaan in het Geldmuseum te Utrecht) een symposium. Dit vond plaats op 25 oktober 2002 onder de titel 'Van Solidus tot Euro. Geld in Nederland in economisch-historisch en politiek perspectief'. Het leverde een interessante, maar nogal heterogene bundel opstellen op. Als redacteur kun je in zo'n geval verschillende dingen doen. Óf je selecteert zodanig dat de samenhang vergroot wordt; óf je maskeert de heterogeniteit door het schrijven van een gedegen inleiding die juist de samenhang van de bijdragen benadrukt; óf je verzint een andere list. Dat laatste hebben de redacteurs van deze bundel gedaan. Ze hebben namelijk een deskundige buitenstaander, E.J.A. (Bert) van Beek, gevraagd om in een nabeschuiving de stukken aan elkaar te praten. Hoe onconventioneel ook, dat was geen slechte keuze want Van Beek weet in ieder geval een mooie historische lijn aan te geven. Ik zal deze voor een deel volgen en wil daarnaast op enkele methodologische aspecten wijzen.

Zoals bekend kwamen munten in het huidige Nederland voor het eerst echt in omloop in de Romeinse tijd. R.H.P. Proos laat zien dat deze circulatie niet beperkt was tot de Romeinse legerkampen en centra, maar ook doorgedrongen was tot de nabijgelegen 'inheemse' nederzettingen, in dit geval gelegen in de Zanderij in Katwijk. Na circa 200 verdwijnt hier de circulatie en moeten munten als het ware weer opnieuw uitgevonden worden. Afgezien van – ook in Katwijk gevonden – zilveren 'sceatta's uit circa 700 waarvan het gebruik onduidelijk is, komen we via de mooie bijdrage van Besteman over de twee Scandinavische zilvervondsten bij Westerklijf (op Wieringen) op iets steviger bodem. Uit de samenstelling van deze vondsten zou men kunnen afleiden dat in het derde kwart van de negende eeuw hier de overgang plaats heeft gevonden van zilver ten dienste van schatvorming (vooral in de vorm van sieraden en baren) naar zilver als ruilmiddel (in de vorm van zogenaamde 'hakzilver' en Arabische dirhems, beide kleine stukken zilver, blijkbaar per gewicht gebruikt).

De volgende fase, de circulatie en productie van 'volledig geld' (dus van voorwerpen met de gecombineerde functies van middel voor schatvorming, ruilmiddel én rekeneenheid – mogelijk gemaakt door standaardisering door middel van het garanderen van gewicht en gehalte van edelmetaal – wordt vertegenwoordigd door twee bijdragen: een van Bouke Jan van der Veen over een Utrechtse penning uit de elfde eeuw en een van J.J. Grolle over de Hollandse munt, in het bijzonder de penningen van Floris v en hun imitaties. Deze auteurs gaan vooral in op de interpretatie van portretten op munten. Sindsdien heeft nooit meer een terugval naar een geldloos tijdperk plaats gevonden, maar dat betekende niet het einde van alle monetaire perikelen. Drie komen er hier aan de orde.

Het eerste is dat van de valsemunterij. Dat de grens tussen het fabriceren van echt en vals geld flinterdun kan zijn toont Cor de Graaf aan in zijn minutieuze analyse van de bende van Anthonis van Eembrugge aan het einde van de zestiende eeuw. De leden van deze ‘bende’ werkten zowel in officiële munthuizen, in verdachte munthuizen (de zogenaamde ‘hagemunten’ zoals die van Thorn en Hedel), als wel heimelijk in zelf gehuurde panden. Als vaklui waren zij in staat mooi ogende producten te maken en in omloop te brengen. Intrinsiek waren ze onvolwaardige munten omdat ze te laag van gehalte of te laag gewicht waren.

Het tweede probleem was dat van onvoldoende gedekt papiergeld, aan de hand van de uitgifte van Franse assignaten in Nederland besproken door N.L.M. Arkesteijn. De winkeliers moesten de assignaten van de Franse soldaten onder dwang aannemen, maar dreigden er vervolgens mee te blijven zitten. Stedelijke en gewestelijke besturen wisten dit onheil voor hun individuele burgers echter af te wenden door zelf papiergeld uit te geven in ruil voor Franse assignaten. Uiteraard bezwaarden deze maatregelen wel de algemene kas.

Het derde probleem was dat van de circulatie van geld, uitgegeven door vreemde mogendheden en bijgevolg de moeilijkheid om de waarde daarvan te garanderen. Wanneer een en dezelfde heer over verschillende gewesten regeerde kon hij de geldomloop reguleren door middel van een ‘muntunie’. Dat gebeurde bij voorbeeld door de Bourgondische unificatie van 1434 waarbij Philips de Goede in al zijn vier Nederlandse gewesten (Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en Holland) dezelfde munten liet slaan met alleen kleine verschillen die het gewest aangaven. Deze muntunie ging steeds meer gewesten omvatten maar verloor vervolgens vanaf 1575 in verschillende stappen zijn noordelijke leden door de Opstand. Op hun beurt sloten de opstandige gewesten weer een nieuwe unie die ook weer in verschillende stappen tot een nieuwe eenheid leidden. Een andere manier om de diversiteit van de muntomloop enigermate in goede banen te leiden was de vaststelling door de overheid van tarieflijsten. Daarin stonden de munten die zij erkende, dikwijls gepubliceerd in ‘beeldenaars’ of ‘figuurboeken’. In Nederland gebeurde dat voor het laatst in 1653 zoals M.L.F. van der Beek aangeeft (in een bijdrage zonder een enkele verwijzing!). Waarschijnlijk als een bruggetje naar de invoering van de euro laat W.F.V. Vanthoor heel in het kort negentiende-eeuwse muntunies in Europa de revue passeren, alsmede de Europese monetaire eenwording.

Methodisch is vooral de bijdrage van H.W. Jacobi interessant. Hij laat zien dat de conventionele aanpak om de datum van verbergen van een gesloten muntvondst (meestal in een gesloten pot) te bepalen, de nodige voorzichtigheid vergt. Aan de hand van een Leids archiefstuk uit 1597 weet hij namelijk aan te tonen dat de datum van verbergen aanzienlijk later kan liggen dan de datum waarin de schat gevormd en in een pot gestopt werd. En verder is minstens zo belangrijk dat schatten zeker niet alleen in onzekere tijden verborgen werden. Zij konden ook best als reserve in huis verstopt worden, bijvoorbeeld in een potje onder de bedstee. Welgestelde Leidenaars verstopten bijna een kwart van hun vermogen in de vorm van gouden munten als appeltje voor de dorst. Verder bestond dat vermogen voor ruim tien procent uit kontanten in huis, voor ruim een derde uit onroerend goed en een schip en voor ruim tien procent uit geldswaardige papieren. Het hier gelegde verband tussen geldomloop en de waarde van boedels verdient overigens dringend nadere studie.

Jan Lucassen
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam